

БІЛЬШЕ НІЖ ЧОРНА ЗЕМЛЯ

Філіп Меланхтон. ФЕНІКС РЕФОРМАЦІЇ. ПЕТРО КОТЛЯРОВ. К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2020. 328 с.; ISBN 9789663787602 (ТВЕРДА ОБКЛ.); 250 УАН.

Книга складається з чотирьох розділів, у яких в межах персональної історії автор намагається розповісти про одного з діячів Реформації – Філіпа Меланхтона. Дана праця – це не біографія у класичному розумінні, у ній ми не знайдемо покрокового шляху героя із точки народження до точки смерті. Автор акцентує увагу на інших речах – оцінка особистості та діяльності. Із самого початку ми читаємо свого роду попередження: тут не буде єдиного, універсального епітета для героя, не буде обмежень в описі діяльності для такої багатогранної фігури (10-11).

Із першого розділу ми можемо дізнатися основні опорні точки життєвого шляху нашого героя, а також інформацію про його оточення, про тих людей, які впливали на формування його особистості. Тут треба зауважити, що часто у книзі зміщується фокус з головного героя і він стає діячем “другого плану”, і ми більше читаємо про історичний контекст, про стан справ у тогочасних німецьких школах та університетах, дізнаємося багато про друзів Філіпа, його вчителів і наставників. Це, звичайно, важливо, але та “особлива увага”, яку анонсує автор (9) до оточення Філіпа, часто-густо закриває самого Філіпа і для нього залишається не так багато місця.

Ще у передмові ми дізнаємося, що “у цій роботі автор, на прохання видавництва, прибрав більшість посилань на історіографію, залишивши лише найважливіші” (11), що, однак, не вберегло декілька з них від певної неакуратності і повторів (див. посилання на 67, 75). Ще один курйозний момент – це анонс п’ятого розділу (220), якого втім, у книзі немає.

Другий і третій розділи присвячені освітнім реформам, які впроваджував Філіп Меланхтон. Автор відслідковує його процес реформування шкіл через три заклади, для яких Меланхтон написав навчальні плани та статутні документи (101) і приходять до висновку, що “є всі підстави говорити про помітну трансформацію уявлень Меланхтона щодо частки релігійних занять у навчальній програмі” (149). Що стосується відносин Філіпа з університетом, то тут головне завдання полягало у тому, щоб примирити і узгодити досягнення античності з християнством (172). Це відбувалося в рамках боротьби Лютера з Арістотелем та арістотелізмом. “При всьому потужному тиску з боку Мартіна Лютера,... у Меланхтона сформувалося власне розуміння нової, реформованої освіти” (188).

Однією із сильних сторін книги є дослідження і опрацювання автором різноманітних документів і листів Філіпа Меланхтона. Крім вже згадуваних навчальних планів і шкільних статутів, це ще і велика кількість кореспонденції головного героя. Про це четвертий розділ книги, де автор за допомогою листування Філіпа показує його діяльність у міжнародній політиці як парламентаря. Меланхтон “жив у добу грандіозних перетворень” (5), однак зміг посісти помітне місце у тогочасній “політичній тусовці”. Він був людиною “знаною далеко за межами Німеччини, і з якою листувалися королі, можновладці, релігійні діячі та гуманісти” (265). І тим не менш, у листах ми бачимо просту, справжню людину, якій часто не подобається те, у що її втягнули без її згоди, людину, яка втомлюється через постійні дебати і той бруд, який їх супроводжує. Тобто, ми бачимо живого Меланхтона.

Із усієї праці, дещо вибивається останній підрозділ книги (“Гуманіст чи реформатор: Філіп Меланхтон у візуальних джерелах”). Автор намагається розглянути питання, “ким же сприймали Меланхтона його сучасники?” (316), задіюючи мистецтво і візуальні джерела, але складається враження певної незавершеності.

Загалом книга справляє дуже хороше враження. І це навіть не беручи до уваги той факт, що вона чи не єдина у вітчизняній історіографії, яка присвячена Меланхтону. Книга Петра Котлярова розрахована на широке коло читачів, вона легко читається і у ній доступно розповідається про того героя і події Реформації, що часто залишався в тіні.

*Тимофій Кондор
Одеська богословська семінарія
Одеса, Україна*

*Надійшла до редакції / Received 2.09.2021
Прийнята до публікації / Accepted 13.10.2021*